

GYARAPODÁSI ELÉGTELENSÉG

(edukációs anyag orvostanhallgatók számára)

Szerző: Dr. Kadenczki Orsolya

általános csecsemő-és gyermekgyógyász, gyermek-gasztroenterológus

A gyarapodási elégtelenség (FTT) kedvezőtlenül hat a szomatikus növekedésre, viselkedésre, kognitív és szociális fejlődésre. Korai diagnózisa kritikus jelentőségű. Súlyos alultápláltság esetén a prognózisbecsléssel óvatosnak kell lenni. Ha a gyermek abúzusos és a neglikációja egyidejűleg fennáll a gyarapodási elégtelenség háttérében, a rossz kimenetel kockázata fokozódik. Korai észleléssel és intervencióval a kimenetel javul, amennyiben a gyermek reagál a táplálásterápiára és a környezeti tényezők megváltoztatására. Nem szabad arról megfeledkezni, hogy önmagában a tápláltsági állapot javulása, a növekedés észlelése nem egyenlő az összes probléma megoldódásával.

A gyarapodási elégtelenség kialakulása megelőzhető. A szülői elhanyagolásból a család és/vagy szociális diszfunkcióból fakadó FTT megelőzése **primer, szekunder** és **tercier** szinten is feladata az egészségügyi személyzetnek (orvos, védőnő). Ha olyan gyermekkel találkozunk, akinél gyarapodási elégtelenség áll fenn, tartsa nyitva a szemét, figyelje a szülő viselkedését, beszédét (összeszedettség, edukáció, tisztában van-e azzal, mit evett a gyermek előző napon?). A primer prevenció feladata minden család alapos értékelése, követése a később részletezett rizikófaktorok szerint. A szekunder prevenció feladata az azonosított ok eliminálása, rizikófaktor esetén szoros monitorizálás és szükség esetén beavatkozás. A korai beavatkozás a hosszútávú morbiditás megelőzését teszi lehetővé. A terciér prevenció feladata az azonosított és kezelt eseteknél a további gyarapodási elégtelenség megelőzése és a fejlődés követése, terápiás terv felállítása.

Rövidítések

BMI	testtömeg index
CF	cisztás fibrózis
FFT	failure-to-thrive (gyarapodási elégtelenség)
FPIES	food protein indukált enterocolitis szindróma
GSE	glutén szenzitív enteropátia
GORB	gastro-oesophagealis reflux betegség
HFA	height-for-age (életkorhoz tartozó elvárt magasság)

IBD	gyulladásos bélbetegség
IQ	intelligencia kvóciens
IBW	ideális testtömeg
JRA	juvenilis reumatoid atrhritis
KIR	központi idegrendszer
LFA	length-for-age (életkorhoz tartozó elvárt testhossz)
NEC	nekrotizáló enterocolitis
pc	percentil
WFA	weight-for-age (életkorhoz tartozó elvárt testtömeg)
WFH/L	weight-for-height/length (testmagassághoz tartozó elvárt testtömeg)

Definíció

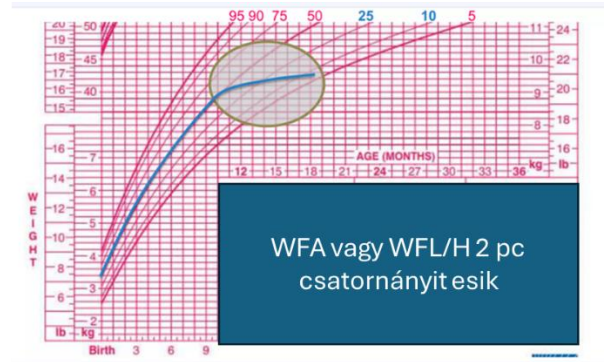
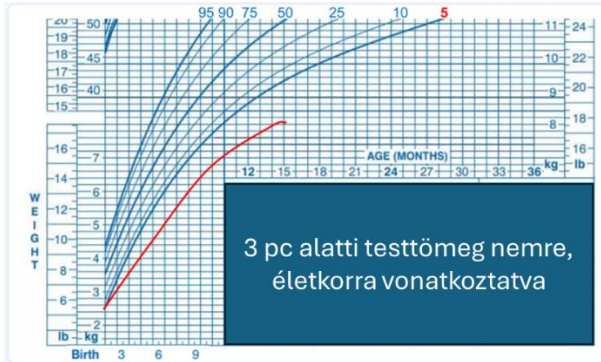
- Nem diagnózis, hanem fogalom! Mindig keresni KELL az okot.
- 0-2 (5) éves életkorban alkalmazzuk ezt a kifejezést
- Krónikus, potenciálisan életet veszélyeztető állapot, amikor nem gyarapszik a testtömeg (alacsony WFA vagy LFA/HFA), esetleg csökken.
- A növekedési ütem nem felel meg az életkortól, nemtől, genetikai alkattól elvárhatónak.
- 3 pc alatti antropometriai index érték esetén beszélünk specifikusan FTT-ről

Kritériumok (2019-es Velencei Konszenzus alapján):

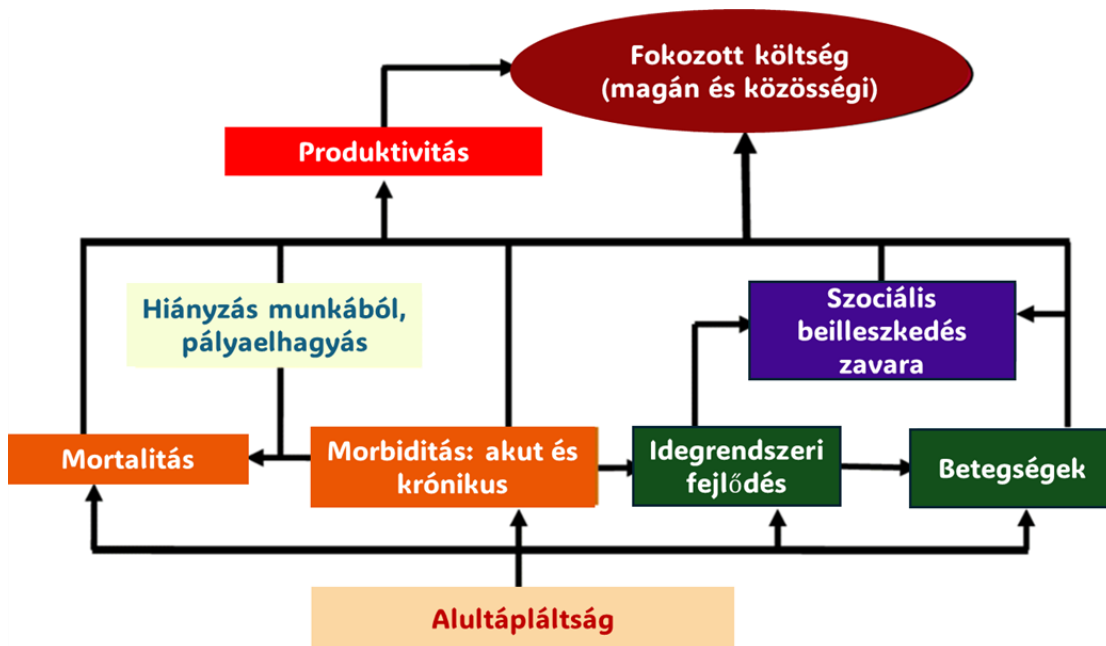
- az életkornak megfelelő, egészséges csecsemőkre vonatkoztatott, 3-as percentil alatti testtömeg
- az életkornak megfelelő, egészséges csecsemőkre vonatkoztatott 3-as percentil alatti testhossz
- a testhosszhoz viszonyított testtömeg 3-as percentil alatt van
- az életkornak megfelelő 3-as percentil alatti fejkörfogat
- a fenti paraméterek percentil értékei az elmúlt 3-6 hónapban minimum 2 percentil sávot keresztezve csökkennek
- egyéb kritériumok, melyek a konszenzusban nem, de az irodalomban szerepelnek:
  - testtömeg < 80%-a az ideális testtömegnek
  - elégtelen súlygyarapodás:
    - 26-31g/nap 0-3 hónap között
    - 17-18g/nap 3-6 hónap között
    - 12-13g/nap 6-9 hónap között
    - 9/nap 9-12 hónap között

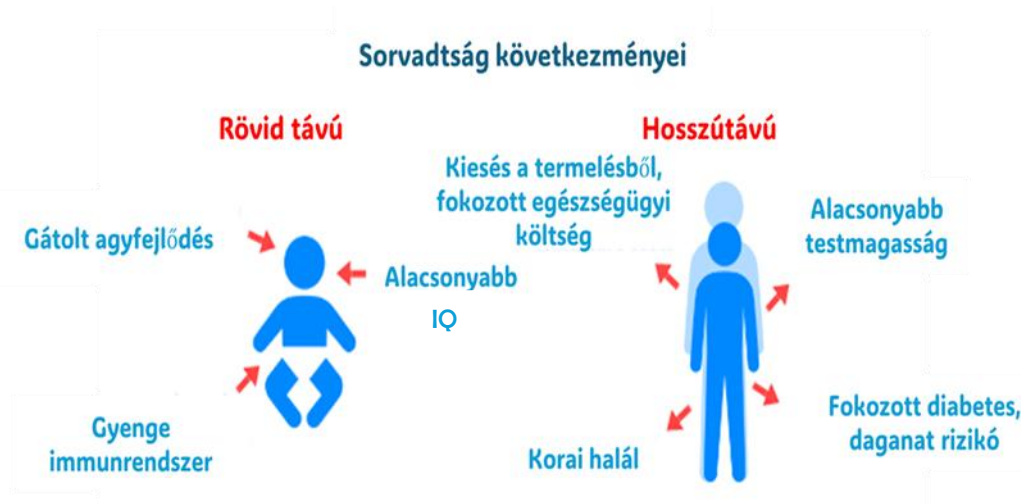
- 7-9g/nap 1-3 év között
- 6g/nap 4-6 év között

Gyarapodási elégtelenségre jellemző növekedési görbék:

Az alultápláltság következményei

Gyarapodási elégtelenség jellegzetességei és rizikó faktora

Jellegzetesség	Egészségi állapottal kapcsolatos rizikó faktorok	Pszichoszociális tényezővel kapcsolatos rizikó faktorok
<ul style="list-style-type: none"> • székrekedés • kifejezett sírás • kifejezett aluszékonyság (letargia) • irritabilitás • minimális mosolygás • szemkontaktus kerülése • reakció hiánya • motoros fejlődés elmaradása: forgás, ülés, állás, járás • csökkent mentális és szociális készségek • (idősebb gyermekekben pubertás késése) 	<ul style="list-style-type: none"> • veleszületett rendellenességek (bénulás, autizmus, Down-szindróma) • fejlődés késése • gastro-oesophagealis reflux • alacsony születési súly (<2500 gramm) • rossz szájhygiéne, carieses fogazat • koraszülöttség (<37. gesztációs hét) 	<ul style="list-style-type: none"> • családon belüli nehézségek • abúzus, erőszak (elkövető vagy áldozat) • gyenge szülői készségek • postpartum depresszió • szegénység • a gondozó szociális izolációja • szerhasználat • egészséggel és táplálkozással kapcsolatos hiedelmek (megszorító diéták)

Gyarapodási elégtelenség kivizsgálása

1. Kórtörténet felvétele

Neonatális anamnézis	Maternális anamnézis	Egyéni anamnézis
<ul style="list-style-type: none"> • gesztációs idő • intrauterin gyarapodási ütem • Apgar-score • születési súly, hossz, fejkörfogat percentilekkel • újszülöttkor eseményei, komplikációk, beleértve: 	<ul style="list-style-type: none"> • anya életkora • terhesség • abortuszok • felkészültség az anyaságra (túl fiatal, tervezett terhesség) • terhességi anamnézis 	<ul style="list-style-type: none"> • orvosi dokumentumok áttekintése az egészségügyi okok kizárása érdekében • táplálkozási és nutricionális anamnézis • növekedés és fejlődés üteme

<p>szepszis, sárgaság, táplálás intolerancia, táplálási nehézség</p> <ul style="list-style-type: none"> • részletes egészségügyi anamnézis erről az időszakról • újszülöttkori szűrések eredményeinek áttekintése: anyagcsere 	<ul style="list-style-type: none"> - szerhasználat, dohányzás terhesség alatt - táplálkozás, nem szokványos táplálkozási szokások - komplikációk - vérzés - toxaemia - fertőzések • szülési anamnézis - gesztációs idő - sectio/hüvelyi szülés - komplikációk 	<ul style="list-style-type: none"> • postnatális kórtörténet: <ul style="list-style-type: none"> - immunizáció - allergiák - gyógyszerek - étel intolerancia - testtömeg veszteség - hasmenés - hányás - diszfágia (nyelészavar) - horkolás - alvási apnoe - visszatérő légúti vagy egyéb bakteriális és virális fertőzések - immunhiány jelei - felszívódási zavar tünetei és jelei - KIR abnormalitás - késés a fejlődésben vagy megkészt, megakadt fejlődési mérföldkövek
---	---	---

Család egészségügyi anamnézise	
Komponens	Példa
<ul style="list-style-type: none"> • Emésztőszeri betegségek • Szülők gyermekkori táplálkozása • Szülő magassága, pubertás életkora • Pszichiátriai betegség, szerhasználat 	<ul style="list-style-type: none"> • Coeliakia, gyulladáscsökkentő béltbetegség, cisztás fibrózis • Szülői malnutrició (rossz evő, válogatós) • Alkati alacsony alkat, konstitucionális lassult növekedés • Gondviselői funkció ellátást befolyásolja
Család szociális anamnézise	
Komponens	Példa
<ul style="list-style-type: none"> • Életkörülmények • Szülő-gyermek kapcsolat • Elsődleges gondviselő • Stressz tényezők 	<ul style="list-style-type: none"> • Biztonság és kényelem, lehetősége a szülőknek, hogy megfelelő táplálást biztosítsanak • Gyenge szülői készségek, kapcsolódás hiánya • Szülők, családtagok, nevelőszülők • Anyagi és érzelmi támogatás a gyermeknek, családnak
Táplálkozási anamnézis	
<ul style="list-style-type: none"> • Étkezési anamnézis 	<ul style="list-style-type: none"> • Komplettny étkezési történet (napló) egy normál napról: idő, típus, mennyiség

<ul style="list-style-type: none"> • Életkorhoz illesztett, életkorfüggő részletek • Étkezési szokások • Környezet • Család étkezési szokásai • Étél elkészítése • Források 	<ul style="list-style-type: none"> • Tehéntej, tápszert, szolidok, vitaminok, egyén táplálékkiegészítők, ételallergia vagy intolerancia • Szopási-, rágási-, nyelési nehezítettség, beszűkült étel választás • Megszokott érkezési rutin otthon és a közösségben • Kulturális és/vagy vallási megszorítások (betelepülő családok nem biztos, hogy tisztában vannak a helyi ételek nutrícionális minőségével) • Tápszerekészítési szokások (túl híg, túl tömény), etetés gyakorisága, bébi étel/családi ételek • Védőnői feljegyzések, szociális munkás feljegyzései: az étel elérhetőségéről (van-e mit enni, van-e tiszta víz, hűtőgép), tud-e főzni a gondviselő
---	--

Diétás napló a táplálkozási szokásokról, az elfogyasztott kalória- és tápanyagmennyiségről informál:

- 24 órás: a szülő elmondja visszaemlékezve – nem túl pontos, csupán felveti egy részletes napló bekérésének szükségességét
- 72 órás diétás napló (2 hétköznap, 1 hétvége – ha a gyermek közösségbe jár):
  - életkortól függően részletesen szoptatásról, cumisüveges táplálásról
  - tápszer elkészítése és a kínált mennyiség
  - étkezés időpontja és az elfogyasztott étel mennyisége (pl. 3 ujjnyi uborka, 1 szelet toast kenyér, 1 szedőkanál borsófőzelék)
  - a gyermek viselkedése az étkezés ideje alatt
  - folyadék: mit, mikor, mennyit – sokszor azért nem eszik a gyerek, mert egész nap cukros teát iszik cumisüvegből
- 7 napos étkezési napló: részletesebb betekintést nyújt a gyermek étkezésébe

2. Betegvizsgálat

A fizikális vizsgálat első lépése a testtömeg és testmagasság mérése, az értékeknek életkorhoz, nemhez illesztett növekedési görbén (percentil görbe) való ábrázolása (WFA, LFA/HFA, WFL/WFH/BMI)

Lelet	Lehetséges ok
dizmorf megjelenés	genetikai abnormalitás, nem diagnosztizált szindróma
ödéma	vese-, májbetegség
haj színének, textúrájának megváltozása	cinkhiány
szívörej	szív fejlődési rendellenesség

hepatomegália	fertőzés, krónikus betegség, alultápláltság
megváltozott mentális állapot	cerebrális bénulás, rossz szociális kötődés, depresszió, szorongás
rossz szülő-gyerek interakció	depresszió, szociális stressz
kiütés, bőrváltozás, horzsolás	HIV, tejérzékenység, abúzus
légúti eltérés	cisztás fibrózis
sorvadtság	cerebrális bénulás, daganat

Alarmírozó jelek az anamnézisben és a fizikális vizsgálat leletében:

- kardiológiai lelet, mely felveti kongenitális fejlődési rendellenesség vagy szívelégtelenség lehetőségét:
  - szívzörej
  - ödéma
  - tág véna jugularis
- megkésett fejlődés
- disz morf jelek
- adekvát kalóriabevitel ellenére nem gyarapodó testtömeg
- organomegália, limfadenopátia
- visszatérő vagy súlyos légúti, mucocutan vagy húgyúti fertőzés
- visszatérő hányás, hasmenés vagy dehidráció

3. Labor-, képalkotó vizsgálatok

A legtöbb, környezeti okból nem gyarapodó gyermeknek limitált laboratóriumi vizsgálatra van szüksége. Főként fiatal csecsemő és gyermek esetében van rá szükség.

- teljes vérkép: lehetséges okkult fertőzés, mikrociter vagy hemolitikus anémia, vagy immunhiány
- vesefunkció: elektrolit háztartás, urea, kreatinin
- májfunkció: organomegália vagy proteinvésztes jele esetén
- hormonvizsgálatok, leginkább pajzsmirigyfunkció
- RTG: csontkor vizsgálatára
- vizeletvizsgálat: hidráltság állapot (ha szükséges), fajsúly, fertőzés, renális tubuláris acidózis
- kiegészítő vizsgálatok:
  - HIV szerológia gyanú esetén
  - verejtékteszt CF gyanú esetén
  - cink szint alultáplált gyermekben
  - anyagcserezűrés (ha indokolt)
  - TBC szűrés (kvantiferon teszt)

- székletvizsgálat
- képalkotó vizsgálat rutinszerűen nem szükséges
  - csontok vizsgálata trauma, abúzus gyanú esetén
  - koponya CT/MRI: micro/macrocephalia, kongenitális malformáció esetén
  - csontkor: alacsony növés esetén

Gyarapodási elégtelenség okai

1. Elégtelen tápanyag bevitel:
  - nem megfelelő etetési technika
  - rossz gyermek-szülő kapcsolat
  - mennyiségileg/minőségileg elégtelen táplálás
  - hiányos szülői ismeret a csecsemő, kisdéd táplálásról
  - kevés anyatej
  - GORB
  - mechanikai akadály (nyelőcső rendellenesség, ajak/szájpadhasadék)
  - nyelési, szopási diszfunkció
2. Elégtelen étvágy vagy képtelen nagyobb mennyiséget enni:
  - pszichoszociális probléma: apátia, rumináció
  - kardiopulmonalis betegség
  - izom hypo/hypertonia
  - anorexia kónikus fertőzés, immunhiány miatt
  - KIR-i probléma
  - genetikai eltérés
  - anémia
  - krónikus székrekedés
3. Elégtelen felszívódás, fokozott veszteség:
  - malabszorpció (GSE, FPIES)
  - biliaris atresia, cirrhosis
  - hányás
  - bélelzáródás, szűkület
  - fertőzések eredetű hasmenés
  - NEC, rövidbél-szindróma
4. Fokozott tápanyagvesztés, ineffektív utilizáció:
  - hipertireózis
  - daganat
  - krónikus szisztémás betegség (JRA, IBD)
  - krónikus vagy visszatérő szisztémás fertőzés (TBC, húgyút, toxoplasma)
  - krónikus metabolikus probléma (tárolási betegség, mellékvese elégtelenség-Addison-kór)
  - krónikus légzési elégtelenség (CF)

- szerzett vagy veleszületett szívbetegség

Kezelés

- **cél:** optimális növekedést és növekedési ütemet elérni a család támogatásával – szülői készségek fejlesztése

Elvárt gyarapodás csecsemőkorban		Behozó növekedés akkor valósul meg, ha 2-3x ennyit gyarapodik a gyermek	Kalória kalkuláció behozó növekedéshez		A céltömeg az ideális testtömeg!
Életkor (hónapok)	Medián súlygyarapodás (gramm/nap)		Életkor	kcal/kg/nap	
0-3	26-31		0-6 hó	108	
3-6	17-18		6-12 hó	98	
6-9	12-13		1-3 év	102	
9-12	9				
>12	7-9				

- alapprobléma kezelése
- szoptatás, tápszeres táplálás időben történő bevezetése
- tápanyagban gazdag, egészséges ételek kínálása minimum 3 étkezés alatt és mellette 3 kisétkezés

Táplálás gyarapodási elégtelenségben, ha nem talált szervi rendellenességet, az ok az elégtelen tápanyag és kalóriabevitel és a rossz étkezési szokás:

Általános szabályok:

- Az étkezések közötti időtartam nem lehet hosszabb 4 óránál
  - A szoptatás időtartama nem lehet több 20 percnél
- Idősebb gyermekeknél az evés időtartama nem lehet több 30 percnél
- Szolidok kínálása a folyadék előtt – ebéd előtt 30-60 perccel már ne igya tele magát
  - Zavaró tényezők eliminálása: kutya, macska, testvérek, telefon, TV, stb
- Étkezés körülményeinek módosítása: megfelelő etetőszék, az ételválasztás lehetőségének megteremtése
  - Túlzott cukros folyadék (tea, gyümölcslé) korlátozása
- Gyakoribb, nagyobb mennyiségű adag; anyatej, tápszer dúsítása táplálék modulokkal, vagy a tápszer sűrítése
  - Megfelelő tápanyag bevitel biztosítása

Étkezéssel, körülményeivel kapcsolatos ajánlások:

- Gyermek-szülő kapcsolat fejlesztése, különösen azoké, melyek a táplálással, etetéssel kapcsolatosak
  - Étkezés körülményeinek módosítása.
  - A csecsemő speciális stimulációja (sz.e.)
  - Szociális és/vagy családi problémák javítása
    - Lelki támogatás szülők számára
  - Szervi betegségek gyógyítása, ha jelen van

Tápanyag, kalória biztosítása:

- Energia, protein: 50%-kal nagyobb a kalóriaigény a catch-up-growth (behozó növekedés) számára (súlyos esetben $\geq 200\text{kcal/kg}$ is szükséges lehet)
  - kornak megfelelő igény x 1.5 vagy
  - kornak megfelelő igény x hosszhoz tartozó elvárt tömeg/aktuális tömeg
  - protein: 2.2g/kg x hosszhoz tartozó testtömeg/aktuális tömeg
- A célmennyiséget 5-7 nap alatt kell elérni (hirtelen ozmotikus terhelés mellékhatásainak elkerülése, refeeding szindróma megelőzése)
- Vitamin és ásványianyag pótlásról gondoskodni kell (kiürült raktárok) - vas, cink!!
- egyes esetekben speciális, magas kalóriatartalmú gyógytápszerek alkalmazására van szükség
- rendszeres és hatékony követés
  - az FTT egészségügyi vészhelyzetnek tekintendő csecsemő és kisdted korban, ha a WFL/H alacsonyabb az elvárható 70%-nál (súlyos alultápláltság)
  - a legtöbb gyermek ambuláner ellátható, követhető
  - hospitalizáció indikációja:
    - súlyos alultápláltság és eddig ellátásban nem részesült
    - ambuláner ellátás nem vezetett eredményre
    - abúzus vagy negligáció gyanúja felmerül
    - a gyermek nincs biztonságos környezetben otthon
    - nasogastricus vagy GT táplálás legsúlyosabb esetekben jön szóba
- ha a fentiek nem hatékonyak, akkor specialista bevonása: dietetikus, fogorvos